

PRESENTACIÓ

La vitalitat de les arts escèniques als Països Catalans —capaç de superar les crisis més profundes— s’ha tornat a posar a prova amb la pandèmia devastadora que encara patim i que ha deixat el món de la cultura sota mínims. La fragilitat estructural gairebé endèmica del sector ha fet aflorar —encara més— les penúries més flagrants amb què ha topat l’evolució de l’escena catalana d’ençà que, en el segle passat, va aconseguir una mínima institucionalització, una notable presència als escenaris i una certa projecció internacional. Puntualitzem-ne almenys quatre, d’aquestes penúries. En primer lloc, la manca d’unes polítiques teatrals potents —de bracet de les culturals— que, més enllà de la retòrica buida, articulin una estructura sòlida, descentralitzada, dinàmica, plural, compromesa i lliure. En segon lloc, l’existència d’un empresariat privat de caràcter monopolístic, de vegades més interessat en el negoci que en la cultura, que s’ha beneficiat d’ajudes oficials molt quantioses, sense gaires contrapartides a canvi. En tercer lloc, l’absència d’una xarxa escènica de domini públic àmplia, basada en la reciprocitat i la lleialtat, que abrasi tots els Països Catalans —especialment el triangle d’anada i tornada Barcelona-València-Mallorca— i que permeti generar un focus de creació, exhibició i exportació tant potent com el que dibuixa l’Arc Mediterrani en termes polítics, econòmics, socials i culturals. En quart lloc, la precarietat dels professionals del sector, que han de treballar sovint en condicions laborals penoses i sota el xantatge sentimental de la crida voluntariosa i vocacional.

Bona part d’aquests temes, d’una manera directa o indirecta, van ser abordats en la jornada virtual *La dramaturgia catalana al segle XXI, balanç crític*, destinada a valorar la literatura dramàtica del segle XXI als Països Catalans. Com en les edicions anteriors, les dedi-

cares a la poesia (2016) i a la narrativa (2018), aquesta d'ara s'insereix també en el cicle «Balanç crític de la literatura catalana actual», organitzat per la Societat Catalana de Llengua i Literatura (filial de l'IEC). La perspectiva de gènere literari —diguem-ho de seguida per no haver de sentir la reiterativa cançó de l'enfadós— no ens ha fet perdre en cap moment la dimensió escènica del fet teatral i, per aquest motiu, les aproximacions que proposem desborden per tots costats una mirada exclusivament textocèntrica. Val a dir d'entrada, també, que qualsevol intent de fer un balanç crític de la dramaturgia catalana actual pot semblar, certament, temerari per la proximitat temporal i la consegüent manca de perspectiva. El panorama resulta molt més complet i complex que el que puguem esbossar en aquest volum, però les incursions polièdriques que hi oferim —fetes des d'ara i ací, i doncs provisionals— demostren justament que els participants en la jornada no tan sols en són del tot conscients, sinó que també ho posen de manifest en les intervencions.

La ponència inicial de Joan Cavallé brinda una minuciosa revisió general de la dramaturgia catalana d'aquest primer vintenni del segle XXI. Des de la posició de dramaturg de llarga trajectòria que no participa de les capelletes de poder, Cavallé és capaç de mirar enrere, al present i cap endavant per traçar l'evolució de l'extensa nòmina de dramaturgues i dramaturgs que, de les acaballes del segle passat ençà, han anat apareixent en fornades successives. Amb respecte envers les tries de cadascú i amb grans dosis de generositat, Cavallé exposa els condicionants i les dificultats que els autors i les autores de teatre han de vèncer per fer-se un lloc en l'escena catalana actual i aconseguir l'anelhada professionalització. Entre altres temàtiques que simplement apunta, Cavallé remarca la relació poc fluida de la dramaturgia catalana actual amb la llengua i el patrimoni escènic; l'increment molt significatiu del nombre de dones en l'escriptura teatral, un terreny acaparat fins fa poc pels homes, i l'existència d'un gavadal ampli i divers de noms —més o menys canònics, consagrats, resistents o marginals— que aporten les seves obres al teatre català i universal del segle XXI. Al final de la ponència, molt atent a la pandèmia que ens colpeix, Cavallé fa un sentit al·legat a favor del futur del teatre.

Les quatre comunicacions que segueixen tracten aspectes més es-

pecífics al voltant de quatre conceptes clau, la tradició dramàtica, les estètiques revulsives, els espais excèntrics i els discursos crítics, que volen escrutar les zones menys glamuroses de l'escena catalana actual. Des de la perifèria, Joan Tomàs Martínez Grimalt analitza la pervivència de la tradició dramàtica en el segle XXI a partir del gir conceptual que, en la historiografia, van aportar Eric Hobsbawm i Terence Ranger a *The invention of tradition* (1983). Sense deixar de fer-se moltes preguntes, Martínez es planteja els lligams còmplices, conflictius o nuls de les noves dramaturgies amb la seva pròpia tradició i, a manera de mostra paradigmàtica, ressegueix les traces que se'n poden trobar en l'obra de tres dramaturgs de Mallorca. D'una manera més desinhibida, Oriol Puig Taulé explora les estètiques i ideologies més revulsives de la literatura dramàtica del segle XXI. A més de posar moltes cartes sobre la taula i qüestionar el valor de les etiquetes, formula una curiosa taxonomia provisional que, sota les categories suggerents d'«els guionistes», «els poetes» i «els rars», engloba tota una sèrie heterogènia de dramaturgs i companyies, a la qual es veu obligat a afegir moltes més propostes tant híbrides i multidisciplinàries com les anteriors. El desbordament de les etiquetes i les classificacions confirma l'extraordinària varietat creativa que coexisteix en l'escena catalana actual i que, en alguns casos, s'exporta a l'exterior.

Fent brillar també la ironia, Eva Saumell delinea una cartografia teatral del segle XXI que detecta els «espais de contagi» sobrevivents o de nova creació, escampats sobretot en la perifèria de les metròpolis. Tot i la seva fragilitat estructural i les dificultats per mantenir-se en actiu, aquests espais ofereixen una profusió d'iniciatives i programacions escèniques, moltes de les quals es presenten com a excèntriques de les oficials o instal·lades, tot abordant temàtiques —la memòria històrica i la causa feminista, entre les més recurrents— de la contemporaneïtat més punyent. Dels espais físics als discursius: Núria Ramis s'acara a l'accentuació de la crisi dels discursos crítics i teòrics en el teatre actual, tot alertant del seu declivi creixent. L'anàlisi de la crítica periodística revela la pèrdua d'espai —real i simbòlic— en els mitjans en paper i el canvi de paradigma comunicatiu que ha obert la digitalització. Malgrat la seva diversitat, les plataformes digitals ten-

deixen —excepcions a banda— a diluir la funció de la crítica, basar-se en el voluntarisme i obviar un sedàs de qualitat. En canvi, a pesar de la revifalla de la recerca, l'àmbit de l'assaig, la teoria i la crítica de procedència acadèmica depèn d'unes poques publicacions especialitzades i està a mercè d'escassos projectes editorials.

Com a complement, en un format de taula rodona, diversos professionals de les arts escèniques —Ferran Madico, Aina Tur, Joan Yago i Eva Zapico— van debatre sobre la presència de la dramaturgia catalana en el seu espai d'actuació natural i al món. En conjunt, de les seves contribucions, se'n poden derivar algunes constants, si més no quatre, que mereixen ser subratllades. Primera: la manca d'una voluntat institucional per teixir una xarxa d'interrelacions i reciprocitats entre les escenes i els professionals de les arts escèniques que graviten entorn dels tres grans nuclis escènics: Barcelona, València i Mallorca. Llevat d'iniciatives aïllades, moltes de les quals de caràcter privat, com la Xarxa Alcover o algunes accions concretes de suport a l'autoria, les administracions públiques respectives, en això i en la cultura en general, fan l'orni més clamorós. Segona: la indefinició o l'ambigüïtat entre l'àmbit públic i el privat en les arts escèniques catalanes, que comparteixen un sistema de producció teatral poc homologable amb el que passa nord enllà, unes programacions de vegades indistintes i, en definitiva, una lògica capitalista que allunya el teatre de la idea de servei públic que preconitzava Jean Vilar (o, si voleu, de «bé essencial», com es diu ara) i que, de retruc, dificulta d'establir col·laboracions entre els nuclis escènics dels Països Catalans, massa compartimentats i endogàmics. Tercera: la deriva cap a la comercialitat de les cartelleres privades, però també públiques, de les tres metròpolis i, en conseqüència, la marginalització de les estètiques més transgressores i ideològicament més rupturistes, susceptibles d'escapar-se dels estàndards. Quarta: en bona part com a derivació dels punts anteriors, la dificultat d'internacionalitzar les arts escèniques catalanes i els seus creadors, que han de competir en condicions dissemblants amb altres sistemes teatrals molt més sòlids en termes professionals i artístics, i també molt més ben finançats per polítiques públiques *comme il faut*. Ah, i per acabar-ho d'adobar, amb un estat que els talla les ales. No cal dir que el clam de més inversió pública

per a la cultura i per al teatre és compartit, amb més o menys bel·ligerància, per totes les intervencions.

En un sentit similar als dos volums precedents consagrats a la poesia i a la narrativa, el de la dramaturgia també evidencia la riquesa i la varietat ufanoses de la munió de propostes que s'han convocat i es convoquen en un àmbit, el de les arts escèniques, d'una elevada complexitat. Un dels corollaris a què podem arribar després de llegir les aportacions d'aquest llibre —molt més exploratòries del terreny que no pas definidores de realitats inamovibles— és que serveix de molt poc, com ja advertia Espriu, d'entonar el «som els millors» i quedar-se tan ample, o d'endegar paternalistes campanyes publicitàries, costoses i ineficaces, com a cortina de fum per evitar actuacions reals i concretes que permetin revertir els dèficits que esmentàvem al començament. Més val acceptar —i actuar en conseqüència— que encara ens queden moltes assignatures pendents, si volem estar a l'altura de les millors dramaturgies —metonímia d'escenes— del món. Més enllà de les crisis conjunturals, permanents en el teatre de tots els temps, hi ha problemàtiques estructurals, sistèmiques, que han esdevingut cròniques —i la política n'és una de les més palmàries— i que reclamen solucions urgents i coratjoses.

AÏDA AYATS i FRANCESC FOGUET